

Vijeglavka // Ivan Esenko

Vijeglavka kljub svojemu nevpadljivemu načinu življenja sodi med tiste ptičje vrste v našem sadovnjaku, s katerimi sem že leta zapored na Ti. Že vrsto let sledim dinamiki njenega pojavljanja v okolici doma, da, celo sodeloval sem pri vzgoji vijeglavkinih mladičev. Ko zaslišim njeno ponavljajoče se oglašanje ob gnezdilnici v nasadu, se zavem, da je napočil prijazni del leta, ko lahko bosonog obvladujem domače dvorišče in sadovnjak. V tem času, ko se iz sadovnjaka glasi vijeglavkina zategla ljubezenska himna, prično s svojo hrapavo serenado zelene žabe iz naše vrtne mlake in se kregajo, katera bo zasedla tisti lokvanjev list, ki ga najbolj boža sonce.

Poznani sta dve vrsti vijeglavk. Evropska vrsta (*Jynx torquilla*) naseljuje vso Evrazijo do Japonske. Ni je na severu Skandinavije, pa tudi Velika Britanija je pretežno brez nje, zato je prava poslastica za angleške ornitologe, ki obiskujejo naše kraje. Rjava vijeglavka (*Jynx ruficollis*) naseljuje afriški kontinent južno od Sahare. Posebej pogosta je v vzhodni Afriki.

Vijeglavka je posebej med žolnami. Ime je dobila po značilnem zvijanju glave na prožnem vratu takrat, kadar je v stiski. Pri tem nasrši tudi perje na glavi. Vse skupaj verjetno zmede napadalca v tolikšni meri, da lahko ptič medtem pobegne. Zvijanje z glavo je dalo vrsti ime praktično v vseh svetovnih jezikih in tudi njeno znanstveno ime se nanaša na to njeno navado. Je edina žolna, ki se jeseni seli v južne kraje, saj ji šibki kljun ne omogoča, da bi si iskala hrano pod lubjem in v trdem lesu, tako kot druge žolne, ki lahko razbijajo celo orehe in lešnike. Gnezdilnega dupla si ne izteše sama, temveč naseljuje dupla, ki so jih izdolble druge žolne, ter gnezdilnice. Njen kljun je prešibak za tesanje in njen rep premehak za oporo pri plezanju, zato ne pleza po drevesnih deblih. Na vejo seda prečno, tako kot drugi ptiči, v nasprotju z žolnami, ki sedajo prilegajoče vzdolž veje. Za spoznanje večja je od vrabca in težko odkrivna, saj je izrazito varovalno obarvana. Njeno perje se kar zlije z drevesno skorjo, tako po barvi kot vzorcu. Spola sta enako obarvana. Kot druge žolne ima tudi vijeglavka plezalno nogo, kar pomeni, da ima dva prsta obrnjena naprej in dva nazaj. Konec marca ali v začetku aprila se vijeglavke vrnejo s svojih prezimovališč v Afriki. Takoj se pričnejo ozirati za gnezdilnimi duplinami. Ker je tisti čas večina gnezdilnih mest že zasedenih, par pogosto zmede zarod prejšnjih stanovalcev iz gnezda in prevzame gnezdilnico. Žrtve takšne nasilne deložacije so največkrat velike sinice. V sadovnjaku lahko ta pojav omilimo ali kar v celoti odpravimo s tem, da obesimo vanj več gnezdilnic in s tem odpravimo stisko gnezdečih duplarjev. Ko se oblikovani par odloči, katero duplo bo zibelka mladičem, se oglasi njuna značilna pesem, monotoni »de- de- de- dek«. Oglašata se oba spola, velikokrat

2

3

4

5

kar ob neposredni bližini gnezdilnice. Ta čas je vijeglavko najlažje odkriti, saj sicer živi tiho in skrito življenje, in če jo že odkrijemo, nam to uspe povsem naključno. Pri izbiri gnezdilnice ali dupla ni posebej izbirična, zato jo bomo težko napotili v gnezdilnico, ki bi bila namenjena ravno njej. Ob vsej izbiri dupel bo lahko izbrala gnezdilnico za škorce, ki ima bistveno večjo vhodno odprtino, kot jo potrebuje ona, največkrat pa se bo odločila za tisto, ki je namenjena veliki sinici. Gnezda si ne znaša, samica leže jajca kar na gola tla. Jajca spretno spravi podse celo v gnezdilnici s ploskim dnom. V naravnih duplih jim pri zgrinjanju jajc skupaj pomaga sama oblika dna, ki je običajno skodeličasta. Samica leže do deset jajc, največkrat pa sedem do osem. Mladiči v gnezdu oblikujejo piramido s kljuni v sredini. Kljune odpirajo hkrati ob dotiku kljunov staršev, ko jim prinesejo hrano. Mravlje in njihove bube ter jajčeca so najpomembnejša hrana vijeglavk, vendar v času krmljenja mladičev lahko vidimo, da pristanejo v njihovih kljunih tudi kobilice in pajki ter množica žuželk s travnikov. Občasno kljujejo tudi v zrelo jagodičevje. Med raznovrstno hrano, ki sta jo starša prinašala mladičem, sem zasledil v njihovih kljunih celo maline in robide. S črvastim jezikom spretno lovijo mravlje na mravljiščih, posebno v slast jim gredo njihove bube. Ker je dejavnost mravelj povečana z lepim sončnim vremenom, tudi vijeglavke tedaj najbolj navdušeno obiskujejo mravljišča, ki so izpostavljena soncu. Opazil sem, da v deževnem vremenu prinašajo mladičem več kobilic in pajkov, mravlje oziroma njihove razvojne oblike pa bistveno manj.

Vijeglavka je ptič, vezan na presvetljen listnat gozd, katerega v kultivirani pokrajini uspešno nadomešča visokodebelni sadovnjak. Najbolj ji ustrezajo skupine dreves v odprti pokrajini in gozdni rob, kjer ji drevje zagotavlja gnezdilna mesta, odprta pokrajina pa lovišče. Kljub temu da spada med dokaj pogoste vrste ptic, njeno število upada, čemur botrujejo človekovi vplivi na okolje. Ker je vijeglavka v kulturni krajini vezana na visokodebelni sadovnjak, je ob opuščanju tradicionalnega sadjarstva in ob uvajanju

nižjih oblik sadnih dreves, cepljenih na vegetativne sadne podlage, težava z vsakim letom samo še globlja. Ne samo v gospodarsko pomembnih nasadih, tudi v manjših obhišnih sadnih vrtovih dandanes uvajajo skoraj izključno sadne vrste, cepljene na bujnih in srednje bujnih vegetativnih podlagah, kar zlasti velja za pečkatno sadje. Ta drevesa niso primerljiva z onimi iz visokodebelnih sadovnjakov, vzgojenih na sejancih, predvsem pa so njihova debela prešibka in krošnje prenizke, da bi bile pticam zanimiva kot prava drevesa. V intenzivnih plantažnih nasadih težavo poveča še raba fitofarmaceutskih sredstev. Intenzivno obdelani sadovnjaki so primer biotsko osiromašenega okolja. V teh sadovnjakih so tla škropljena s herbicidi proti širokolistnim plevelom, ki ubijajo tudi vse drugo, zato je prst biotsko revna in opustošena. Za vijeglavko, ki išče hrano pretežno na tleh, torej neuporabna. Ker intenzivno sadjarstvo največkrat ni ravno naša domena, lahko izboljšamo svoje vedenje na domačem vrtu, saj delamo majhni, gospodarsko nepomembni sadjarji včasih celo veliko večje napake, kot jih počno tisti, ki so ekonomsko odvisni od svojih nasadov. Vsakdo med nami lahko zasaadi sadno drevo, kar je odobravanja vredno dejanje, toda vsakdo med nami ni sadjar. Nabava kemijskih pripravkov na slepo in po približni oceni ne pelje nikamor, pri enem sadnem drevesu pa seveda tudi ne bomo obubožali, če bomo dozo pripravka podvojili, potrojili, tako za vsak primer. Na malih vrtovih včasih tako potekajo prave ekološke drame, pa o njih nihče ne govori. Zatorej se za domačim plotom ognimo vsakršni rabi izdelkov fitofarmacije, saj nam že trg neizogibno ponuja izdelke in pridelke, »obogatene« s kemičnimi dodatki. Vijeglavka se je zelo dobro prilagodila prijazni ponudbi, ki jo zagotavljajo urbana in suburbana okolja, z mozaikom zelenjavnih in okrasnih vrtov in ekstenzivno obdelanimi obhišnimi sadnimi vrtovi. Pri tem imajo veliko vlogo tudi osamljena drevesa, za katere pa ni nujno, da so sadna. Pomembna so vsa drevesa v drevoredih, zlasti starejša, v katerih so tudi dupla, vaške lipe in dekorativni drevesni nasadi. Torej, dobrodošla na domačem vrtu, vijeglavka! ●

1: Vijeglavka (*Jynx torquilla*) je ime dobila po značilnem obračanju glave, s čimer zamoti potencialnega napadalca. foto: Peter Buchner

2: S črvastim jezikom znajo že mlade vijeglavke večje pobirati hrano – mravljinčja jajčeca in odrasle mravlje. foto: Ivan Esenko

3: Tudi na prsti se vijeglavkino perje kar zlije z okolico. foto: Ivan Esenko

4: Mlada vijeglavka, vajena človekove bližine, se je še dneve potem, ko je zapustila gnezdo, vračala v okoliš, kjer se je izvalila. foto: Ivan Esenko

5: Visokodebelni sadovnjak je v kultivirani pokrajini življenjsko okolje, kot ga vijeglavki sicer dajejo presvetljeni listnati gozdovi, posejani z jasami. foto: Ivan Esenko